

O‘ZBEKISTONDAGI UN ISHLAB CHIQARISH SANOATINING
QISQACHA TARIXI

Toshkent Kimyo Texnologiya Instituti Shahrisabz Filiali assistenti

Uzoqov Yusuf

Toshkent Kimyo Texnologiya Instituti Shahrisabz Filiali talabasi

Safarov Shahzod

ANNOTATION

Today, our domestic market is full of various types of flour products, but before that, our flour production industry has passed through different stages, and because of these periods, our range of flour products looks different today. In this thesis, we will tell about the brief history of our flour production industry.

Key words: Wheat, flour, semolina, flour mill, pasta.

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda ichki bozorimiz turli xildagi un mahsulotlariga to'la lekin bungacha un ishlab chiqarish sanoatimiz turli bosqichlarni bosib o'tgan va ana shu davrlar sababli un mahsulotlarimiz assortimenti bugunga kunda turli-tuman ko'rinishga ega. Biz ushbu tezisda un ishlab chiqarish sanoatimizning qisqacha tarixi haqida aytib o'tamiz.

Kalit so'zlar: Bug'doy, un, yorma, un tegirmoni, makaron.

„O‘zbekistonning o‘z yangilanish va taraqqiyot yo‘liga asos bo‘lgan eng muhim qoidalaridan biri bozor iqtisodiyotiga o‘tishning barcha bosqichlarida oldindan kuchli ijtimoiy siyosatni o‘tkazishdir“ [1].

«O‘zdonmahsulot» aksiyadorlik kompaniyasi un tortish, yorma tayyorlash, omixta yem ishlab chiqarish, non, makaron va qandolat mahsulotlari tayyorlaydigan korxonalarini o‘z ichiga oladi. Tarixdan ma'lumki, ota-bobolarimiz O‘rta Osiyo hududida dondan un olishda turli usullardan foydalanganlan. Masalan, Xorazm viloyatida ikki toshdan iborat yormachiq qo‘l tegirmoni yoki yog‘ochdan tayyorlangan o‘g‘irlardan foydalanilgan. Keyinchalik suv tegirmonlari qurila boshlagan. Toshkent shahrida birinchi bo‘lib 1883 yili hozirgi 3-un tegirmoni Mirzo Ulug‘bek tumanidan o‘tadigan Salor arig‘ining shimoliy qirg‘og‘ida qurilib, kuniga 20 t jaydari un ishlab chiqargan. O‘zbekiston viloyatlarida asosan mayda suv tegirmonlari mavjud bo‘lib, ular ariqlar yon bag‘riga joylashgan edi. Bunday tegirmonlar hunarmandchilikda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ular soni 1903 yilda 1875 yildagidan ortiq edi. Tegirmonlarda tortiladigan unga ko‘p mehnat sarf qilinadi va buning natijasida mahsulot tannarxi qimmatlashardi.

Asrimiz boshlarida O‘rta Osiyoda paxta maydonlari kengayib borishi tufayli o‘lka iqtisodiyoti o‘zgardi. Buning natijasida kattaroq quvvatga ega bo‘lgan tovar tegirmonlarini barpo etish zaruriyati paydo bo‘la boshladi va Samarqand (1898 y),

Andijon (1901 y), Toshkent (1909 y) shaharlarida bug‘doydan bir necha navli un ishlab chiqaradigan, elektr quvvati yordamida va chet el texnologiyasi asosida ishlaydigan tegirmonlar mahalliyashtirildi. 1918 yilga kelib o‘lkadagi barcha tegirmonlar qayta qurildi. Tegirmonlardagi eski dastgohlar chet eldan keltirilgan yangi dastgohlar bilan almashtirildi, norma va normativlar qaytadan ishlab chiqilib, texnologiyasi yanada takomillashtirildi. Respublikada don resurslarning cheklanganligi sababli mutaxassislarining e‘tibori tegirmonlarni qayta tiklash, mahsulot birligi uchun sarf bo‘ladigan xom ashyo miqdorini iqtisod qilish kabi chora-tadbirlarga qaratildi. Buning natijasida don resurslari iqtisod qilinib, un ishlab chiqarish hajmi o‘tdi. 1921 yilda tegirmon sanoati oziq-ovqat xalq komissariati ixtiyoriga o‘tadi. 1922 yili "Xleboprodukt" aksionerlik jamiyati tuzilib, uning qaramog‘ida "Aziyaxleb" tresti tashkil topadi. Shu yillardan boshlab tegirmonlar yiriklashib, maydalari esa asta-sekin kamaya boradi. 1932 yili "Aziyaxleb" jamiyati qayta tuzilib, uning o‘rniga "Trestsredazglavmuka" tashkil etiladi. Bu trest tarkibiga O‘zbekiston, Tojikiston, Qirg‘iziston va Turkmaniston respublikalarida joylashgan un, yopma ishlab chiqaruvchi korxonalar kirgan. "Trestsredazglavmuka"da 1938 yili un-yorma korxonalarining soni 3814 ga etib, bulardan 24 tasi tovar tegirmonlari edi. Tovar tegirmonlari yalpi mahsulotlarning salkam 80 % ini ishlab chiqarsa, qolgan qismi esa qishloq xo‘jaligi tegirmonlari zimmasiga to‘g‘ri kelardi. Shunga qaramasdan, mayda tegirmonlar O‘zbekistonning qishloq aholisini un bilan ta‘minlashda muhim hissa qo‘shib keldi. Respublikada un ishlab chiqarish hajmi 1941 yilga kelib 1917 yilga nisbatan 10 marta oshdi.

II jahon urushi yillarida barcha korxonalar bir navli un ishlab chiqarishga o‘tib, barcha kuchlarini front uchun safarbar etadi. 1950-1955 yillarga kelib ko‘pgina korxonalar texnika bilan qayta qurollandi, 1955 yilning oxirlarida asosiy dastgoh bo‘lgan valli stanoklarning 63,5 %, un elaklari, don tozalaydigan mashinalarning 64% almashtirildi. 1956 yil sentyabr oyida "Trestspedazglavmuka" o‘rniga Respublikada Don mahsulotlari Ministrligi tashkil etiladi. 1956-65 yillarda tegirmon sanoati oldiga un ishlab chiqarish hajmini ko‘paytirish, un sifatini yaxshilash, ishlab chiqarish iqtisodiy ko‘rsatkichlarini ko‘tarish masalalari asosiy vazifa qilib qo‘yildi. Shu yillarda katta un kombinatlari qurilib, don qabul qilish punktlarida 25 ta kichik hajmga ega bo‘lgan, kuniga 15 t navli un ishlab chiqaradigan, chet eldan olib kelingan tegirmonlar montaj qilindi. Ularning jami quvvati sutkasiga 375 tonna unni tashkil qilardi. Harakatdagi tovar tegirmonlari rekonstruksiya qilinib, ular yangi texnika va ilg‘or texnologiya bilan almashtirildi. Yuqori mexanizatsiyalashgan korxonalarda kuniga 240 t un ishlab chiqaradigan yangi tegirmonlar qurila boshlandi. Shular jumlasiga Farg‘ona (1962 y.), Yangiyo‘l (1963 y.), Namangan (1964 y.), Andijon (1965 y.), Samarqand (1967 y.), Buxoro (1968 y.) va Navoiy (1960 y.) dagi tegirmonlarni kiritish mumkin. Respublikada 1971-1975 yillarda kuniga jami 540 t un ishlab chiqarish quvvatiga ega

7 ta korxonalar: Jizzax (1971 y.), Ohangaron (1971 y.), Qo‘qon (1971 y.), Qarshi (1973 y.), Asaka (1974 y.), Jomboy (1974 y.) va Taxiato‘sh (1975 y.)da ishga tushirildi. 1980 yili tegirmonlar 6330 t donni qayta ishlab, mahsulot olish quvvatiga ega bo‘lib, ikkinchi jahon urushi davridagiga nisbatan bir necha marta ko‘p un ishlab chiqara boshladi. Saksoninchi yillarda bular qatoriga Xonqa va Uchqo‘rg‘ondagi Shvetsariya litsenziyasi asosida to‘la avtomatlashgan, kuniga 500 t. uch navli un ishlab chiqaradigan tegirmonlar qo‘shildi [2].

Hozirgi kunga kelib Respublika tegirmon sanoati aholining non va un mahsulotlariga bo‘lgan talabini to‘la qondirib kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. Toshkent: "O‘zbekiston", 1996.-322 bet
2. Un, yorma va omixta yem texnologiyasi. prof. P.M.Tursunxo‘jaev Toshkent: 2013-yil.-172 bet
3. <https://www.uzdon.uz/content/about/history/>